

V současné době se vede úporný zápas o pojetí a úlohu demokracie. Buržoazní ideologové — i oficiální političtí činitelé buržoazních států — se pokoušejí dokazovat oprávněnost nadvlády imperialismu nad světem a zakrývají ji hesly o boji za skutečnou demokracii. O jakou demokracii jde, ukázal již V. I. Lenin. Je to „demokracie nabubřelých frází, slavnostních slov, mnohomluvných slibů, halasných hesel svobody a rovnosti“. Vývoj buržoazní demokracie jeho slova jen potvrdil. Na XV. zasedání ÚV KSČ, které bylo věnováno problematice ideologické práce strany, bylo ve zprávě předsednictva, nazvané *Za další zvýšení úrovně a účinnosti politickovýchovné a ideologické práce strany*, k této otázce mimo jiné řečeno: „Proti rostoucí přitažlivosti reálného socialismu, marxismu-leninismu, vystoupily Spojené státy s platformou takzvané obrany lidských práv. Je proti veškeré logice, že se do této role stavějí představitelé amerického imperialismu, který je v celé své podstatě založen na pošlapávání nejzákladnějších občanských práv, na násilí, utlačování národů, rasové diskriminaci, na pogromech proti všemu pokrokovému. Smyslem této kampaně je především snaha Spojených států amerických vylepšit svou pošramocenou pověst, obnovit hegemonismus a postavit mimo zákon každého, kdo neuznává instituci soukromého vlastnictví, s nímž stojí a padá buržoazní právo . . . Imperialismus, který je zkompromitován jako nelidský, násilnický, antidemokratický systém, chtějí západní ideologové ustavičně prezentovat jako svobodné, demokratické zřízení a vše, co je skutečně pokrokové, demokratické, mírumilovné, vydávají za hrozbu ne pro imperialismus, ale pro celé lidstvo. . . Na rozdíl od kapitalismu, který se slovy hlásí k demokracii, avšak v praxi nemilosrdně potlačuje úsilí pracujících o skutečně lidský život, náš společenský řád dává pojmům svoboda, lidská práva, demokracie a sociální spravedlnost reálný obsah. Pro nás je demokratické to, co slouží zájmům lidu. Opravdová demokracie je možná a plně se rozvíjí jen za socialismu.“

Marxisticko-leninská teorie tříd a třídního boje odhalila historickou nutnost, úlohu a podstatu diktatury proletariátu. Karel Marx v *Kritice gothajského programu* napsal: „Mezi kapitalistickou a komunistickou společností leží období revoluční přeměny jedné společnosti v druhou. Tomu odpovídá také politické přechodné období, v němž stát nemůže být ničím jiným než revoluční diktaturou proletariátu.“ [Marx-Engels 1966:57] Marx psal o třídní diktatuře proletariátu jako o nutném průchozím stupni k odstranění třídních rozdílů vůbec už v roce 1850 v knize *Třídní boj ve Francii* [Marx-Engels 1959:112].

Bylo by však velmi krátkozraké, kdybychom hledali Marxovu ideu diktatury proletariátu jen v několika citátech, kde se tento politický pojem výslovně používá. Obsah a úkoly diktatury proletariátu jsou vyjádřeny v celém Marxově, Engelsově a Leninově díle, jsou rozvedeny, obohaceny a potvrzeny celou historickou zkušeností mezinárodního komunistického hnutí.

Lenin označil diktaturu proletariátu za podstatu Marxova učení [Lenin 1954:237]. Stále znovu se potvrzuje Leninova myšlenka, že právě uznání diktatury proletariátu

vyjadřuje nejhlubší rozdíl mezi marxistou a tuctovým malým i velkým buržoou [Lenin 1956:422].

Teorie a praxe diktatury proletariátu jsou hlavním předmětem útoku buržoazní, reformistické a revizionistické ideologie.

Tato ideologie v zásadě diktaturu proletariátu buď zcela odmítá, nebo ji připouští jen jako specifickou záležitost sovětského Ruska bezprostředně po Říjnové revoluci.

Popírá, že by představovala zákonitou nutnost a nezbytný předpoklad přechodu od kapitalismu k socialismu. Líčí ji zpravidla jako protiklad demokracie, jako „diktaturu strany“ nebo „byrokratické“, „elitářské“ skupiny.

Mnozí buržoazní autoři a spolu s nimi revizionisté redukuji kritéria posuzování státu jen na formu vlády. Takovou metodou docházejí k analogii nebo ztotožnění diktatury proletariátu s fašistickou diktaturou a s autoritativními formami buržoazních a předkapitalistických vlád vůbec. Uvedený postup je charakteristický pro buržoazní teorii totalitarismu, která dělí státy světa na svobodné, demokratické a na totalitní, přičemž do druhé kategorie zahrnuje jak fašistické, tak i socialistické státy. Tato hrubá antisovětská a antikomunistická teorie byla typická pro buržoazní propagandu v letech studené války, ale objevuje se nezdávka i dnes.

Například americký autor A. James Gregor v knize *Fašistické přesvědčení v radikální politice* křísí teorii totalitarismu, ale aby zastřel své cíle, opatřuje ji novými slovními výrazy. Píše o „novém radikalismu“, který vydává za pokračování fašismu. Zahrnuje do něj mezinárodní komunistické a dělnické hnutí, socialistické země i národně osvobozenecy boj a politiku rozvojových zemí. Snaží se dokazovat, že typ neofašistického státního uspořádání vyplývá ze snahy o rychlý hospodářský rozvoj, že je to tedy něco, co je naprosto cizí průmyslově vyspělým kapitalistickým zemím. „Porevoluční přechod od společnosti v podstatě nebo převážně agrární k určitému stupni ekonomické zralosti se vyznačuje výraznou individuální a kolektivní disciplínou a emfatickými obětmi. V takto vypjatém prostředí mají kompenzace tendenci spíše psychologickou — ‚morální‘ — než ekonomickou. Člověk přináší oběti a je disciplinován ve službách ‚revoluce‘, ‚vlasti‘ nebo ‚vůdce‘“ [Gregor 1974:397].

Autor píše o „mussolinovském modelu moderního rozvojového totalitního systému“, jehož rysy formuluje tak mlhavě a tak obratně, aby se mu do nich vešly v jeho dalším tendenčním popisu jak skutečně fašistické státy, tak i difamované socialistické a rozvojové země. Píše, že jde o „stát s jednou politickou stranou, která byla předmětem pravidelných čistek, o stanovení politických kritérií k vytvoření morální nebo „revoluční“ státnosti, o ekonomický systém vybudovaný na kontrole spotřeby v zájmu zvýšení investic nebo „produktivního“ kapitálu, o rozsáhlou byrokratickou kontrolu výrobních procesů, o kontrolovaný tok informací, o militarizaci společnosti, o systematické vštěpování relativně specifické ideologie, o snahu utíkat se k násilí nejenom jako prostředku řešení okamžitých praktických problémů, ale i jako k nástroji pěstování morálních vlastností ideální ‚revolučnosti‘“ [Gregor 1974:398—399].

Podle A. J. Gregora nebude mít vývoj politických systémů ve dvacátém století žádné z rysů, které předpovídal klasický marxismus, naopak, bude přijímat stále více rysů té či oné formy fašismu. Národně osvobozenecy boj v Africe, v Latinské Americe a v některých částech Asie prý vyvolá rasový fašismus, který se co do „potenciálních hrůz nebude lišit od fašismu, který pustošil Evropu během druhé světové války“ [Gregor 1974:399].

Je příznačné, že i když tento autor útočí proti socialistickému politickému systému nejhrubším způsobem, odvolává se na „revoluční marxisty“, kteří prý si začali

uvědomovat, že socialistické státy mají více fašistických než marxistických rysů. V celé knize se netají obdivem k italskému fašistickému diktátoru Mussolinimu a za „revoluční marxisty“ pokládá pravicové i levicové revizionisty, kteří útočí proti socialistickým zemím.

Příkladem útoků na diktaturu proletariátu z pozic buržoazní „marxologie“ je například stanovisko Američana Roberta C. Tuckera, který se snaží konstruovat rozpor mezi Marxem a Leninem v otázce státu. Podle Marxe prý má každá nová revoluční forma státnictví tendenci stát se rychle konzervativní silou, mechanismem pro ochranu společenského řádu. Stát je prý v podstatě konzervativní síla pro zachování sociálního statu quo. „Leninské tvrzení o komunistickém stranickém státu jako síle sociální přeměny a jako prostředku dalekosáhlé revoluční přeměny shora je v tomto ohledu vážnou modifikací marxistické teorie a představuje jeden z významných bodů odchylky mezi klasickým a komunistickým marxismem“ [Tucker 1970: 64]. Tucker líčí věc tak, jako kdyby v roce 1917 diskuse mezi bolševiky a menševiky, mezi zastánci leninismu a revizionisty byla ze strany „Lenina a jeho žáků“ polemikou proti „ortodoxnímu sociálně demokratickému marxismu“, proti tomu, jak „zakladatelé marxismu na tento problém nazírali“. Píše: „Problém spočíval v tom, zda sovětské marxisté jednali jako dobří marxisté, když budovali sovětský stát s jedinou stranou a nazvali jej marxistickou ‘diktaturou proletariátu’. Ve snaze předem dokázat, že se jedná o skutečně marxistický čin, napsal Lenin v létě 1917 svou práci *Stát a revoluce*, svůj hlavní příspěvek k marxistické politické teorii. Doktrinářský konflikt byl dovršen, když K. Kautsky ve svém pojednání ze srpna 1918 zveřejnil marxistickou kritiku bolševické revoluce, na niž Lenin později odpověděl svou prací *Proletářská revoluce a renegát Kautsky*.“ [Tucker 1970: 64]

Tento buržoazní marxolog interpretuje stanovisko Kautského a pokouší se spolu s Kautským dokázat, že uchopení moci dělnickou třídou v Sovětském svazu bylo v rozporu s idejemi marxismu. Aby dodal svému stanovisku zdání objektivity, poněkud se od Kautského distancuje a tvrdí, že Kautsky samu myšlenku diktatury proletariátu nesprávně odsoudil, zatímco Lenin prý ji naopak přecenil. Lenin prý myšlenku diktatury proletariátu přikládal „větší proporce, než by si opravdu zaslouhovala“ [Tucker 1970: 64].

Jiný americký autor, Daniel C. Kramer, útočí na diktaturu proletariátu jakoby z „levicových“ pozic. Píše, že se současný kapitalistický stát přežil a hledá náhradu. O stoupencích tzv. nové levice píše jako o „antibyrokratických radikálech“, „antipolitické levici“, „participačních demokratech“ a „decentralistických socialistech“ [Kramer 1972: 15].

Jeho názory jsou jakousi kombinací anarchismu s liberálním demokratismem. Píše o „zrušení kapitalistické ekonomiky a mocné ústřední vlády“, čímž rozumí odmítnutí centralizované státní moci nejen kapitalistického, ale stejně tak i socialistického typu. Zavádí termín „participační demokracie“, který vysvětluje jako demokracii s přímou účastí pracujících. Vykládá ji jako „decentralizovaný socialismus“, založený na „občanské samosprávě“. Za předchůdce svých myšlenek prohlašuje některé utopické socialisty a anarchisty, jako L. Blanca, Bakunina, Kropotkina a francouzské syndikalisty. Po dlouhých a složitých scholastických úvahách dochází k vágnímu závěru, že nejvhodnější alternativou současných společenských systémů by byl „liberální, demokratický, avšak mírně centralizovaný socialismus“. Současně však dodává, že už dnes je americký kapitalismus „nekonečně lepší než kterýkoli z komunistických politických systémů současnosti“ [Kramer 1972: 15].

Kramer směšuje otázky forem politického systému a typ společensko-ekonomické formace. To není koneckonců v buržoazní literatuře nic neobvyklého. Je to rozšířená

metoda jak rychle sprovodit ze světa problém základního protikladu současné epochy mezi socialismem a kapitalismem: převést jej na problém dichotomie diktatury nebo demokracie. A demokracii prezentovat tak, jako by sama o sobě byla s to vyřešit všechny sociální rozpory, jako by představovala smířčího soudce nad třídami.

Také revizionisté všeho druhu soustřeďovali a soustřeďují „tradičně“ svoji kritiku proti principu diktatury proletariátu a kladou proti ní fráze o čisté demokracii, o beztrždní demokracii pro všechny. Eduard Bernstein v knize *Předpoklady socialismu a úkoly sociální demokracie* odmítl obecnou platnost principu diktatury proletariátu a označil ji jen za dílčí případ, typický pro dobu „hrůzovlády francouzské revoluce“. [Bernstein 1902:95]. Diktatura proletariátu je podle něho fráze. Píše, „Fráze, které byly napsány v době, kdy všude v Evropě panovala neobmezeně výsada majetku, a které byly za těchto okolností vysvětlitelné a do jisté míry i oprávněné, dnes jsou však mrtvou literou, jsou posuzovány s úctou, jako by pokrok hnutí závisel od nich a ne od živoucího poznání toho, co mohlo být učiněno a čeho potřebí jest. Či má tu kupř. smyslu zastávatí frázi o diktatuře proletariátu v době, kdy se na všech možných místech zástupcové sociální demokracie prakticky staví na půdu parlamentní práce, početné spravedlivého zastoupení a zákonodárství lidu, což vše odporuje diktatuře? Dnes se tak přežila, že se dá uvést ve spojení se skutečností jen tak, že se slovo diktatura zbaví svého faktického významu a přiloží se mu nějaký zeslabený smysl... 'Třídní diktatura' náleží 'nižší kultuře'. Individuum má být osvobozeno ne snad od povinnosti vůči kolektivu, ale od jakéhokoliv hospodářského nátlaku, pokud jde o jeho pohyb a volbu povolání. Zajistit tuto svobodu může jen organizace a socialismus je organizací s tímto účelem a povinností. Tedy: výchova, nikoliv diktatura proletariátu, která je nehumánní“ [Bernstein 1902:27–33]. Na jiném místě Bernstein tvrdí, že „demokracie jest v zásadě zrušení třídního panství [Bernstein 1902:136]. Jak je zřejmé, mezi stanovisky „otce revizionismu“ a současných buržoazních ideologů existuje shoda. Okruh antimarxistických argumentů je v jistém smyslu uzavřen a antimarxistická tvrzení se opakují. I když přijímají novou jevovou podobu, jejich myšlenková podstata zůstává obdobná.

Přes různé názorové rozdíly je právě v otázkách diktatury proletariátu s Bernsteinem zajedno nejen Kautsky, ale i celá řada teoretiků a politiků sociálního reformismu mezi dvěma světovými válkami i v současnosti. Odmítavé stanovisko k objektivní zákonitě nutnosti diktatury proletariátu zaujali i českoslovenští revizionisté v šedesátých letech. Odůvodňovali to pokročilou úrovní rozvoje socialismu v ČSSR, ale po roce 1968 se stal kontrarevoluční smysl jejich postoje zřejmý a nepokrytý. Například Ota Šik v roce 1972 napsal: „Teoretické základy téměř všech podstatných principů komunistického systému, v nichž spatřuji příčiny antihumánního a antisocialistického vývoje tohoto systému, nebyly vytvořeny teprve Stalinem, ale již Leninem a zčásti již Marxem a Engelsem. Odmítám základní principy, jako 'diktaturu proletariátu' a 'vedoucí úlohu komunistické strany'“ [Šik 1972:6]. Šik opakuje toto stanovisko v několika svých publikacích z posledních let. Je v tom v zásadě zajedno s dalšími revizionisty; liší se jen tím, že vystupuje se svým kontrarevolučním ideologickým prohlášením proklamativně jako s „vyznáním víry“. Nejde o vyznání víry revizionisty, ale člověka, který, jak píše v *Hořké revoluci* Tigrid, přešel na pozice buržoazní.

Jedním z nejfrekventovanějších témat buržoazní propagandy je „protiklad“ mezi diktaturou proletariátu a demokracií. Hlavní úlohu zde nehrají teoretické rozbor, ale účelová antikomunistická propaganda. Polemika je vedena tak, jako kdyby šlo o srovnávání politických poměrů v kapitalismu a v socialismu. Ve skutečnosti se však nesrovnávají reálné poměry ve státech dvou protikladných společenských systémů. Holé abstraktní ideály liberální demokracie a svobod, které buržoazie

po staletí proklamuje, ale které se nikdy a nikde nepokusila uskutečnit a které jsou také neuskutečnitelné, jsou stavěny do protikladu se stávajícími poměry v socialistických zemích, přičemž tyto poměry jsou ještě hrubým způsobem zkresleny a očerněny. Svoboda je přitom pojata nikoli jako vytvoření reálných materiálních podmínek pro naplnění objektivních potřeb a zájmů občanů, ale jako formálně právní garance, že lidem nebude mocenskopolitickými prostředky bráněno v tom, aby vyvíjeli jakoukoli politickou činnost a propagovali jakékoli názory. Demokracie v tomto buržoazním pojetí znamená legislativní vyloučení státně mocenských zábran, jež by omezovaly volbu politické činnosti a propagandy. Skutečný právní řád buržoazních států je na hony vzdálen tomuto proklamovanému ideálu. Ještě vzdálenější je ovšem politická praxe. Soukromé vlastnictví výrobních prostředků ponechává v rukou úzké vrstvy buržoazie nejmocnější nástroje politického řízení — ekonomiku.

Argumenty proti diktatuře proletariátu jsou z pozic abstraktní liberální „čisté demokracie“ vedeny hlavně třemi směry:

1. zespolečenštění výrobních prostředků ruší svobodu podnikání;
2. neexistují neomezené možnosti politické činnosti a propagandy, přesněji řečeno, není možná libovolná buržoazní antisocialistická činnost zbytků třídně nepřátelských sil a jejich pomahačů;
3. neexistují neomezené možnosti šíření náboženské a církevní propagandy mezi mládeží a obyvatelstvem.

Tato argumentace tvoří základ antikomunistických ideologických kampaní, které jsou zaměřeny na obyvatelstvo kapitalistických států a snaží se pronikat formou ideologické diverze i do socialistických zemí. Slouží jim celý rozsáhlý buržoazní ideologický aparát i speciální antikomunistický mechanismus. Aktivně zde vystupují političtí emigranti ze socialistických zemí a renegáti socialismu, tzv. disidenti, jednotlivci žijící v socialistických státech, ale útočící proti jejich společenskému zřízení.

Jiným typem argumentace proti diktatuře proletariátu je teorie o tzv. nové třídě. V padesátých letech byla spojena se jménem jugoslávského revizionisty Milovana Djilase [Djilas 1957]. Jde o primitivní propagační antisocialistické schéma, které tvrdí, že v socialistickém státě vedoucí straničtí a státní představitelé tvoří novou třídu, která panuje nad ekonomikou a politikou, podobně jako vládnoucí třídy v předcházejících společenských řádech. Tato argumentace je snůškou pomluv na poměry v Sovětském svazu a v dalších socialistických zemích. Ve své podstatě však mífí proti principu socialistické revoluce vúbec. Snaží se postavit socialistickou revoluci do takového světla, aby působila dojem marné lidské snahy.

Teorie o nové třídě v socialismu se nezrodila až po druhé světové válce, po Říjnové revoluci ji používali ideologové II. internacionály. Najdeme ji už dokonce v argumentaci anarchistů proti marxismu a proletářskému revolučnímu hnutí v minulém století. Také Trockij ve svých nenávistných pomluvách, například v práci *Zrazená revoluce*, napsal, že byrokracie v SSSR jako vládnoucí vrstva „již má zvláštní vědomí vládnoucí třídy“, ač ne přesvědčení, že její právo je vládnout.“ [Trockij 1937: 130].

I v současnosti ji používají buržoazní, sociálně reformističtí i revizionističtí ideologové pravicového i „levicového“ zaměření. Herbert Marcuse, anarchistický studentský „vůdce“ Rudi Dutschke, trockista Isaac Deutscher, právě tak jako pravicoví revizionisté v Československu na sklonku šedesátých let opakují kategorická tvrzení o byrokratizaci socialistických států, o „statistické deformaci marxismu“ a o „nové třídě“.

Například Isaac Deutscher v rozšířené a buržoazními kruhy velmi propagované

antisovětské publikaci *Nedokončená revoluce — Rusko 1917—1967* formálně polemizuje s Džilasovým názorem o „nové třídě vykořisťovatelů“ v sovětské společnosti, ale ve skutečnosti Džilasovy pomluvy ještě vyostřuje [Deutscher 1969].

S neotrockistickými hesly o tzv. antibyrokratické revoluci, označované za „pokračování protikapitalistické revoluce“, vystupovali v Československu mnozí pravicoví revizionisté a odpůrci socialismu.

Buržoazní a revizionistické výmysly o „nové třídě“ a o nutnosti antibyrokratické revoluce v socialistických zemích nejsou ničím jiným než obměnou argumentace, která vydává diktaturu proletariátu za výraz nesvobody lidu a „panování jedné strany“. V této otázce, zřetelněji než v mnoha jiných, vyniká z celé buržoazní teoretické a propagační produkce jasný kontrarevoluční třídní záměr. Nejde tu už jen o protikladné třídní vidění skutečnosti, ale o vědomé lži a utilitární manipulaci veřejným míněním. Buržoazie si dobře uvědomuje, že bez uchopení státní moci dělnickou třídou a bez programu uchopení moci je dělnické hnutí pouhou reformní opozicí uvnitř kapitalistického společenského zřízení a socialismus zůstává utopií. Upustí-li dělnické hnutí od diktatury proletariátu, je buržoazie ochotna se i s dělnickým hnutím i se „socialismem“ „smířit“.

V. I. Lenin v knize *Stát a revoluce* napsal: „Učení o třídním boji, které Marx aplikoval na otázku státu a socialistické revoluce, vede nutně k uznání *politického panství* proletariátu, jeho diktatury, tj. moci s nikým nesdílené a opírající se bezprostředně o ozbrojenou sílu mas. Svržení buržoazie je možno provést jedině tehdy, přemění-li se proletariát v *panující třídu*, schopnou potlačit nevyhnutelný zoufalý odpor buržoazie a zorganizovat *všechny* pracující a vykořisťované masy pro nový hospodářský řád.

Proletariát potřebuje státní moc, centralizovanou organizaci síly, organizaci násilí jak k potlačení odporu vykořisťovatelů, tak k *vedení* obrovské masy obyvatelstva, rolnictva, maloburžoazie a poloproletářů při uvádění *socialistického hospodářství* do chodu.“ [Lenin 1956:414—415]

Diktatura proletariátu nemá nic společného s buržoazní diktaturou jako potlačováním demokratických svobod. Naopak, diktatura proletariátu je vládou většiny obyvatelstva, dělnické třídy a všech pracujících nad menšinou obyvatelstva, nad třídou kapitalistických vykořisťovatelů. „Demokracie pro všechny“, „čistá demokracie“ — takové věci existují jen v buržoazní propagandě. V. I. Lenin napsal: „Je přirozené, mluví-li liberál o ‚demokracii‘ vůbec. Marxista nikdy nezapomene položit otázku: ‚Pro kterou třídu?‘“ [Lenin 1956:413].

Potlačovací úloha nevyčerpává poslání diktatury proletariátu a kromě krátkého období bezprostředně po svržení vykořisťovatelské moci není ani její hlavní funkce.

Praxe socialistických zemí a především Sovětského svazu potvrdila a další rozvoj socialistické společnosti stále znovu potvrzuje, že pomocí diktatury proletariátu dokázala vítězná dělnická třída nejen likvidovat kapitalistické vykořisťování, ale dosáhnout takového rozvoje ekonomiky, jaký nemá v kapitalistické historii období. Dosahuje nevídaného rozmachu sociální úrovně, kultury, vzdělanosti, vědy, umění a především všestranné tvořivé aktivity mas pracujících.

Buržoazní a revizionistická propaganda se zaměřují na vedoucí úlohu strany v socialistickém státě, vykládají ji jako „monopol jedné strany“, jako „diktaturu strany“ a snaží se vytvořit představu, že princip vedoucí úlohy strany je překážkou rozvoje socialistické demokracie jako aktivní účasti mas pracujících na řízení společenských záležitostí.

Úloha strany v diktatuře proletariátu nevyplývá ze subjektivních přání státních funkcionářů, ale z objektivní úlohy revoluční strany nového typu při realizaci

historických úkolů dělnické třídy. Dělnická třída sama o sobě, živelně, bez spojení s vědeckým socialismem, bez politické a organizační úlohy strany není s to nejen svrhnout kapitalismus, ale ani vyřešit bezpočet hospodářských, správních, diplomatických, školských, sociálních a jiných problémů. Lenin říká: „Tím, že vychovává dělnickou třídu, vychovává marxismus avantgardu proletariátu, která je s to uchopit moc a vést *všechn* lid k socialismu, řídit a organizovat nový řád, být učitelkou, řídicí silou a vůdkyní všech pracujících a vykořisťovaných při uspořádání jejich společenského života bez buržoazie a proti buržoazii.“ [Lenin 1956:415]

Praxe zemí socialistického společenství nejlépe potvrzuje i tuto Leninovu myšlenku.

Socialistická demokracie není bezbřehá svoboda „pro všechny“. Tato otázka tvořila předmět známé polemiky mezi Leninem a Kautským již v období po Říjnové revoluci. Už tehdy měla pravičácká teze o antidemokratičnosti diktatury proletariátu odvracet mezinárodní dělnickou třídu od historického příkladu Sovětského svazu. Dnes se její pomluvy obracejí proti všem zemím socialistického společenství.

Socialistická demokracie nemá nic společného s buržoazním liberalismem a individualismem, které v podstatě vidí ideál v tom, aby si jedinec mohl dělat, co chce, bez ohledu na ostatní, bez ohledu na společnost. V socialistické zemi by to mělo znamenat, že každý člověk — ať svědomitě pracuje, nebo společnosti škodí, ať přispívá k rozvoji hmotného a kulturního bohatství společnosti, nebo ať slouží reakčním mezinárodním silám — by měl mít stejné možnosti a bez jakéhokoli omezení a rozdílu využívat společenských a státních prostředků.

Komunisté nikdy neprohlašovali, že usilují o takovou „demokracii“, a nikomu ji neslibovali. Marxismus-leninismus vždy odhaloval farizejství buržoazních hesel o „čisté demokracii“ a „absolutní svobodě“. Také K. Marx a V. I. Lenin chápali diktaturu proletariátu jako dočasnou, jako nutný stupeň ke zrušení tříd a třídního boje, jako prostředek k vytvoření beztřídní společnosti. V dopise Weydemeyerovi z března 1852 K. Marx napsal: „Pokud jde o mne, nepatří mi ani zásluha, že jsem objevil existenci tříd v moderní společnosti, ani zásluha, že jsem objevil jejich vzájemný boj. Buržoazní dějepisci vylíčili dávno přede mnou historický vývoj tohoto boje tříd a buržoazní ekonomové ekonomickou anatomii tříd. Můj přínos spočívá jen v tom, že jsem dokázal: 1. že existence tříd je spjata toliko s určitými historickými vývojovými fázemi výroby; 2. že třídní boj vede nutně k diktatuře proletariátu; 3. že sama tato diktatura je jen přechodem k odstranění všech tříd a k beztřídní společnosti“ [Marx—Engels 1950:475].

Je všeobecně známo, že v SSSR, kde je vybudována rozvinutá socialistická společnost, v etapě, kdy se socialismus rozvíjí již na své vlastní základně, sovětský stát, který splnil úkoly diktatury proletariátu, se stal státem všelidovým. V nové ústavě SSSR, v prvním odstavci, kde jsou rozebírány základy společenského zřízení a politický systém v SSSR, se v článku 1 píše: „Svaz sovětských socialistických republik je socialistický všelidový stát, vyjadřující vůli a zájmy dělníků, rolníků a inteligence, pracujících všech národů a národností země.“ Jedním z hlavních úkolů na cestě k vybudování beztřídní komunistické společnosti je neustálé prohlubování a rozvíjení socialistické demokracie, zajištění všech občanských práv a svobod.

V devátém článku ústavy se o problematice socialistické demokracie píše: „Základním směrem rozvoje politického systému sovětské společnosti je další prohlubování socialistické demokracie“, to znamená další rozšiřování účasti občanů na řízení státních a společenských záležitostí, zdokonalování státního aparátu, zvyšování aktivity společenských organizací, posilování lidové kontroly, upevňování právních

základů státního a společenského života, rozšiřování zásady veřejnosti a respektu k veřejnému mínění.

Účast pracujících na řízení je zajištěna tím, že pracující se bezprostředně i zprostředkovaně, na základě principu demokratického centralismu, podílejí na rozhodování a řízení všech oblastí společenského života. Ústava zajišťuje pracujícím především právo na práci a právo na spravedlivou odměnu za práci (podle množství a kvality odvedené práce), dále právo na zasloužený odpočinek po práci. Zaručuje 41hodinový pracovní týden (v řadě oborů ještě kratší). Zaručuje právo na zaslouženou dovolenou, právo na ochranu zdraví, na bezplatnou lékařskou péči pro všechny občany, na hmotné zabezpečení ve stáří a v nemoci, právo na obydlí, na bezplatné vzdělání ve všech druzích škol, právo na využívání kulturního bohatství a svobodu vědecké, technické a umělecké tvorby. V zájmu upevňování a rozvíjení socialistického zřízení je občanům SSSR zaručena svoboda slova, tisku, shromažďování, mítinků, průvodů a demonstrací. Je zaručena svoboda svědomí, to jest právo vyznávat jakékoliv náboženství, nebo být bez vyznání, provádět náboženské úkony, nebo propagovat ateismus.

Socialistická demokracie, to pochopitelně nejsou jenom práva, ale také povinnosti. Občané SSSR, jimž patří veškerá moc a kteří jsou všelidovými či družstevními vlastníky, nemohou využívat socialistického vlastnictví k osobnímu obohacování a jiným zistným cílům. Majetek, který je v osobním vlastnictví, nesmí sloužit jako zdroj bezpracných příjmů ani nesmí být využíván na úkor zájmů společnosti. Povinností a věcí cti každého praceschopného občana je svědomitá práce a dodržování pracovní kázně. Každý občan SSSR je povinen chránit a upevňovat socialistické vlastnictví, bojovat proti rozkrádání a plýtvání státním a společenským majetkem, šetřit přírodu a chránit její bohatství. V ústavě se přímo zakazuje roznécovat nepřátelství a nenávist ve spojení s náboženskou vírou, trestá se jakékoli rasové či národostní nadřazování či nevraživost. Propagování války je v SSSR zákonem zakázáno.

Na XV. zasedání ÚV KSČ 25. III. 1980 bylo k této otázce řečeno: „Sovětský svaz a socialistické státy nikdy nechtěly a nechtějí dokázat přednosti socialismu válkou. Socialismus a mír jsou neoddělitelné... Celý svět s ulehčením a novými nadějami přijal slova soudruha Brežněva na nedávném předvolebním shromáždění v Moskvě: Nikomu se nepodaří Sovětský svaz zastrašit... Proti doktríně válečné hysterie a horečného zbrojení stavíme doktrínu důsledného boje za mír a bezpečnost ve světě.“

Mohli bychom pokračovat ve výčtu toho, co tvoří obsah socialistické demokracie. Rozhodující je však fakt, že ústava se nerozhází se skutečností, základní zákon a praxe socialistické společnosti nejsou v rozporu, Sovětský svaz je společností skutečné demokracie, jejíž politický systém zajišťuje účinné řízení všech společenských záležitostí. To samozřejmě neznamená, že jde vše ideálně, že se nevyskytují nedostatky, že se nenajdou lidé či některé instituce, které se dopouštějí chyb či přestupků proti socialistické demokracii. Komunistická strana Sovětského svazu, všechny orgány všelidového státu i společenské organizace se soustavně zabývají jak právy, tak i povinnostmi občanů, dbají o to, aby se naplňovala slova XXV. sjezdu KSSS o všestranném rozvoji politického systému v SSSR o zdokonalování socialistické demokracie — s jedním rozhodujícím cílem: zajistit všestranný rozvoj člověka, jeho svobodu a štěstí. Zahraniční kritikové, bylo řečeno na XXV. sjezdu KSSS, často zkreslují smysl opatření, která podniká sovětský stát pro upevnění zákonnosti a právního řádu. Každou zmínku o upevnění kázně a odpovědnosti občanů vůči společnosti vydávají za porušování demokracie. Co na to můžeme říci? Je pravda, že se staráme o všestranný rozvoj osobnosti a občanských práv, ale že zároveň věnujeme náležitou pozornost problémům upevňování společenské kázně,

tomu, aby všichni občané plnili své povinnosti vůči společnosti. Neboť bez kázně a pevného společenského řádu je demokracie neuskutečnitelná. Právě odpovědný přístup každého občana k jeho povinnostem a k zájmům lidu vytváří jedinou spolehlivou základnu co nejúplnějšího ztělesnění zásad socialistické demokracie a opravdové svobody osobnosti. Dnes víme, bylo zdůrazněno na XXV. sjezdu KSSS, už nejenom z teorie, ale i z mnohaleté praxe, že stejně jako není opravdová demokracie možná bez socialismu, tak ani socialismus není možný bez soustavného rozvíjení demokracie. Zdokonalování naší socialistické demokracie chápeme především jako neochvějně zajišťování stále rozsáhlejší účasti pracujících na řízení všech záležitostí společnosti.

Buržoazní ideologové, kteří v posledním období soustřeďují své útoky proti socialistické demokracii, by se měli především rozhlédnout, jak jsou občanská práva a svobody dodržovány v kapitalistických zemích, v tak zvaném „svobodném světě“. Pro koho je v těchto zemích zaručena svoboda a demokracie, komu slouží státní aparát, kdo má přístup ke kultuře a vzdělání? Jen letný pohled by nemohl přehlédnout základní fakty, jak to například ukázal XXIII. sjezd francouzských komunistů: Demokracie, jak ji chápou kapitalisté ve Francii, znamená 1 800 000 pracujících mužů a žen zbavených svého hlavního práva, práva mít zaměstnání, kterému se naučili. Těmto lidem se říká: „Jste příliš mladý“, „Jste příliš starý“, „Nemáte dostatek diplomů“, „Máte jich příliš“. „Jste žena, vraťte se do domácnosti“, „Jste muž, odejděte do zahraničí“. Demokracie, jak ji chápou kapitalisté, to je ve Francii (a není tomu jinak ani v jiných kapitalistických zemích) krize, pokles koupěschopnosti četných pracujících, je to bída, která se nastalo usadila v miliónech domácností. Jsou to zostřené nerovnosti v životní úrovni a přístupu k odpovědným funkcím. Je to omezení uspokojování potřeb. Je to útlak a nejistota ve všech oblastech života. V oblasti politického systému se demokracie ve Francii projevuje především systematickým posilováním autoritativního a osobního charakteru moci, systematickým zpochybňováním demokratických práv a svobod. Jsou pošlapávána práva, odborové svobody, svoboda informací, tisku, právo na stávkou, svoboda myšlení státních zaměstnanců, právo na manifestace a další.

Francouzští komunisté ukazují, že cesta ke skutečné demokracii, východisko z krize znamená zvrátit nynější proces, který vede k hromadění a soustřeďování majetku, moci a znalostí do rukou malého počtu lidí, ke stále větší akumulaci bohatství, k tomu, že vše se podřizuje kastě technokratů a velkoburžoazie, kteří lhostejně sedí ve správních radách nadnárodních monopolů, na ministerstvech nebo v Bruselské komisi. Je to cesta boje za skutečnou demokracii, cesta třídního boje proti kapitálu, boje za odstranění nadvlády a výsad velkých vlastníků. Na adresu amerických předáků, kteří se rádi ohánějí lidskými právy, řekli francouzští komunisté na svém sjezdu: „Odmítáme ponechat americkým předákům, vykořisťovatelům a utlačovatelům lidu zbraň, kterou využívají jako zástěrku pro svou politiku a k odvrácení pozornosti. Máme o těchto právech daleko vyšší představy. Zahrnují jak všeobecná základní práva člověka, individuální a kolektivní svobody, tak touhu lidu po společenském pokroku, spravedlnosti, demokracii, míru, stejně jako po přístupu ke vzdělání a kultuře“.

Je skutečností, že zajistit všeobecná základní práva každého člověka může jen taková společnost, v níž existuje socialistická demokracie, která znamená zrušení vykořisťování člověka člověkem, demokracie, která zajišťuje všechna sociální práva člověka, především právo na život v míru, právo na práci, z nichž jsou všechna ostatní odvozena.

Takovou společností je komunistická společnost, jež je cílem veškerého našeho úsilí a snažení, společnost skutečně lidská, v níž platí: Člověk to zní hrdě.

Литература

- Deutscher, I.: *The Unfinished Revolution — Russia 1917—1967*. London, Oxford, New York 1969.
- Djilas, M.: *The New Class. An Analysis of the Communist System*. London 1957.
- Bernstein, E.: *Předpoklady socialismu a úkoly sociální demokracie*. Praha 1902.
- Gregor, A. J.: *The Fascist Persuasion in Radical Politics*. Princeton, New Jersey 1974.
- Kramer, D. C.: *Participatory Democracy: Developing Ideals of the Political Left*. Cambridge, Massachusetts 1972.
- Lenin, V. I.: *Spisy*, sv. 25. Praha, SNPL 1956;
sv. 28. Praha, SNPL 1954.
- Marx, K. — Engels, B.: *Spisy*, sv. 19. Praha, SNPL 1966; sv. 7. Praha, SNPL 1959.
- Marx, K. — Engels, B.: *Vybrané spisy*, sv. II. Praha, Svoboda 1950.
- Šik, O.: *Vier Jahre danach kehrte die Eiszeit nach Prag zurück*. Die Welt 1972, 27. 8.
- Trockij, L.: *Zrození revoluce*. Praha 1937.
- Tucker, R. C.: *The Marxian Revolutionary Idea*. New York 1970.

Резюме

Л. Грзал - М. Матоуш: «Подлинная демократия»

В настоящее время ведется упорная борьба за понимание и роль демократии. Буржуазные идеологи и официальные политические деятели буржуазных государств пытаются доказывать правомерность господства империализма над миром под лозунгами борьбы за подлинную демократию. Тот факт, что речь идет о демократии напыщенных фраз, торжественных слов, многословных обещаний, громких лозунгов свободы и равенства, показал уже В. И. Ленин. Дальнейшее развитие буржуазной демократии лишь подтвердило его слова.

Нападки буржуазной, реформистской и ревизионистской идеологии на теорию и практику диктатуры пролетариата анализируются в статье на примерах американского автора Джеймса А. Грегора, отождествляющего диктатуру пролетариата с фашистской диктатурой, американского «марксолога» Роберта С. Такера и Даниэля С. Кремера, нападающих на диктатуру пролетариата, якобы, с «левых» позиций. Иным типом выпадов против диктатуры пролетариата является теория так наз. нового класса.

Аргументы против диктатуры пролетариата приводятся с позиций абстрактной либеральной «чистой» демократии, главным образом, по трем направлениям:

1. обобществление средств производства ликвидирует свободу предпринимательства,
2. здесь не существуют неограниченные возможности политической деятельности и пропаганды, точнее говоря, здесь невозможна произвольная буржуазная анти-социалистическая деятельность классово враждебных сил и их прислужников,
3. здесь не существуют неограниченные возможности религиозной пропаганды среди молодежи и населения.

Однако диктатура пролетариата не имеет ничего общего с буржуазной диктатурой, как подавлением демократических свобод. Напротив, диктатура пролетариата есть власть большинства населения, рабочего класса и всех трудящихся над меньшинством населения, над классом капиталистических эксплуататоров.

Социалистическая демократия не имеет ничего общего с буржуазным либерализмом и индивидуализмом. Страны реального социализма во главе с Советским Союзом развивают подлинную демократию, которая означает ликвидацию эксплуатации человека человеком, демократию, которая обеспечивает все социальные права человека, прежде всего, право на жизнь в мире и право на труд, из которых вытекают все остальные права.

Summary

L. Hrzal — M. Matouš: Real Democracy

In our days, a tough struggle concerning the conception and role of democracy is under way. Bourgeois ideologists as well as official political functionaries of the bourgeois countries, using slogans of the struggle for real democracy, take pains to justify the supremacy of imperialism in the world. What is involved here is "a democracy of pompous phrases, solemn words, grandiloquent promises, uproarious slogans of freedom and equality", as was pointed out already by Lenin. The further development of bourgeois democracy has certainly borne out the truth of his words.

In the present paper, assaults from the part of bourgeois, reformistic and revisionist ideology against the theory and practice of the dictatorship of the proletariat are subjected to analysis on the examples of the American author James A. Gregor who identifies the dictatorship of the proletariat with fascist dictatorship, the American "Marxologist" Robert C. Tucker, and Daniel C. Kramer who attacks the dictatorship of the proletariat allegedly from „left-wing" positions. Another type of attack against the dictatorship of the proletariat is the theory of the so-called new class.

Arguments directed against the dictatorship of the proletariat from the positions of abstract, liberal, "pure" democracy are developed mainly in the following three directions: 1. The socialization of production means interferes with the freedom of undertaking. 2. There exist no unlimited possibilities of political activity and propaganda; to put it more precisely, no arbitrary bourgeois antisocialist activity of class-antagonistic forces and their aids is possible. 3. There are no unlimited possibilities of church propaganda among youth and among the population.

The dictatorship of the proletariat has of course nothing in common with the bourgeois dictatorship as a suppression of democratic liberties. On the contrary, the dictatorship of the proletariat is the rule of the majority of the population — i. e. the working class and all working people over the minority of the population — i. e. the class of capitalist exploiters.

Socialist democracy has nothing in common with bourgeois liberalism and individualism. The countries of real socialism, headed by the Soviet Union, are developing real democracy which implies the elimination of exploitation of man by man, a democracy securing all the social rights of man, in particular the right to live in peace and the right to work from which all the other rights are derived.